

שזיתי ה' לנגדי תמיד

צורת אדם

שיעור א'

יסודות כלליים
בצורת אדם

ממחבר סדרת הספרים
בלבבי משכן אבנה

נשמח לקבל הערות והארות,
וכן תוספות קצרות על
הקונטרס, על מנת לתקן
ולהוסיף במהדורה הבאה
בע"ה.

כמו כן, המעוניין לסייע להגיה
את הקונטרס כל שבוע לפני
צאתו, יפנה למערכת.

להאזנה לשיעור בקול הלשון

073-295-1245 ישראל
USA 605-313-6660

ומקיישים: כוכבית [*]
35060279
סולמית [#] -<
[מספר שיעור] -<
סולמית [#]

© כל הזכויות שמורות

מידי שבוע יוצא לאור קונטרס
"אאלפך חכמה",
שכל שבוע עוסק בתיבה אחרת.
המעוניין להצטרף לרשימת התפוצה
(דרך המייל/פקס)
ישלח בקשה במייל
bilvavi231@gmail.com
מדרכי הקדושה עדיף לשלוח בקשה
דרך הפקס
03-5480529

ללקיחת חלק בהוצאות
הגדולות של הדפסת הספרים
לזיכוי הרבים, ניתן לצור קשר
עם מערכת
'בלבבי משכן אבנה'
טלפון: 052.763.8588
פקס: 03-5480529
ת.ד. 34192 ירושלים 9134100
bilvavi231@gmail.com

ה	פתיחה
ו	אדם עליון ותחתון
ז	התראות האדם העליון באדם התחתון
ח	הצורה הפנימית של קיום התורה והמצוות
ט	קיום וההעדר בצורת אדם
י	שורש תפיסת חללות בקומת אדם
יא	קיום וההעדר באותיות התורה
יב	החלל כחלק מקיומו של האדם
יג	כל מדרגה יש לה חלל כפי ערכה
יג	תלמידי חכמים נקראו בונים
יד	בנין וביטול בעבודת האדם
טו	בל-תוסיף ובל-תגרע
טו	אדם - אדום
טז	עומק העבודה בתפיסת בנין וביטול
יז	סיכום שלבי העבודה
יז	גאווה - ועצלות
יח	הנחש - נפילה מצורת אדם
יט	קוב"ה - למעלה מצורת אדם
יט	השלב השלישי
כ	למטה מצורת אדם מצד התיקון
כא	סיכום מהלך העבודה
כא	'יקר בעיני ה' המוותה לחסידיו'
כב	סיכום שלושת השלבים
כב	שלב הבא
כג	יושר ועיגולים בדרכי העבודה
כד	עבודת יושר ועיגולים למעשה
כה	סיכום
כו	גולגולת - ביטול
כז	עיגול על גבי יושר
כז	סיכום פרק א

פתיחה

הוא שכל מה שיש בצורת אותיות יש גם בצורת האדם, וכל מה שיש בצורת אדם ישנו גם בצורת אותיות.

תולדת הדברים היא, שכיון שכל התורה כולה מצטיירת בצורת אדם - אורייתא וישראל חד, לפיכך כל ההשגה בדברי תורה שיש לאדם באותיות של דברי התורה, צריכים הם שיהיה להם כלי קיבול בצורת אדם, כי לולי כך זה בכלל 'חוכמתו מרובה ממעשיו', חכמתו -אור, מעשיו-כלי, אם אין לאדם את הכלי של הצורת אדם הוא לא יכול לקבל את האור של התורה, כל אור התורה צריך להתגלות באדם כפי שהוא מתגלה בתורה-באותיות, אבל הוא צריך להתקבל בתוך הכלי של האדם - בצורת אדם.

ואם כן, הסוגיא של צורת אדם היא הסוגיא המקפת והשלימה שהיא כלי והיא מתאחדת בשלמות עם צורת התורה שהיא צורת אותיות. וזו אם כן הסוגיא השורשית המקבילה לסוגיא של צורת אותיות - צורת אדם.

כל השגותיו של האדם צריכים להיות מתוך הבהירות בצורת האותיות ומהבהירות בצורת אדם, ומהבהירות של כלילת שתי הצורות יחדיו, כלומר, איך צורת האותיות נכנסת לתוך צורת אדם והם מתאחדים יחד.

ואם כן, כשעוסקים בסוגיא של צורת אדם, בעומק עוסקים בסוגיא שהיא

בסיעתא דשמיא, אנחנו זוכים להתחיל ללמוד את הסוגיא של צורת אדם, בפרק זה נביא פתיחה כללית לסוגיא הנקראת צורת אדם.

ידועים דברי חז"ל שאמרו 'קודשא בריך הוא - אורייתא - וישראל, חד'. כלומר, יש להם נקודה שורשית אחת שווה.

כעת כשאנו באים לעסוק בצורת אדם שהוא ישראל, נתבונן תחילה, האם והיכן מתגלה צורה בכל אלו השלושה.

ראשית, קודשא בריך הוא למעלה מכל צורה שישנה וקל וחומר מצורת אדם, אין בו גוף, אין בו דמות הגוף, ואין בו צורה כלל.

מאידך, התורה הקדושה היא שורש כל הצורות כולן. הצורה הנגלית יותר בתורה הקדושה היא צורה של אותיות, ואפילו בשורשה העליון של התורה יש לה צורה, וכדברי חז"ל הידועים על הפסוק מימינו אש דת למו - 'אש שחורה על גבי אש לבנה'. כלומר, יש לתורה צורה מסוימת, אלא שצורתה היא צורה רוחנית המצטיירת על ידי אש.

במדרגת ישראל, אופן הצורה המתגלית, הם כדברי הגמרא הידועים, "אתם קרויים אדם" - צורת אדם, זוהי הצורה של צורת אדם שנגלית בבריאה.

ואם כן ישנם שלש הבחנות: א. למעלה מן הצורה- קוב"ה ב. צורת אותיות- אורייתא ג. צורת אדם-ישראל. וכיון שהתורה וישראל אחד הם, אם כן, בהכרח

* להלן יבואר בעזרת ה' היכן האופן שמתגלה הלמעלה מהצורה שזוהו הקב"ה שמעל כל צורה

נמצאים מתחתיה והיא הנקראת 'מיטה בלוסה', מלשון בלוס-מעורב. כך מעין זה, כשאין לאדם את הבהירות בצורת אדם, אז כל הידיעות שישנן וקיימות אצלו הן מעורבבים-בלוסים ולא מסודרים כראוי. ומאידך, להיפך, ככל שברור לאדם צורת האדם שבו ברור לו גם האור של דברי התורה-צורת האותיות שנכנסים לתוכו, וכך נבנה הבהירות הפנימית של העולם ברור ראיתי, ועל ידי כן זוכה האדם שדברי התורה נכנסים ונקלטים בתוכו, בבחינת מה שאמר דוד המלך ע"ה, 'ותורתך בתוך מעי' (תהלים מ, ט).

כוללת את הכל בכל מכל כל - כל מה שקיים בנבראים.

ככל שהאדם זוכה לדברים, כשהוא במדרגת האדם השלם בקדושתו יתברך שמו, אז כל דברי התורה שלו נמצאים אצלו בבהירות, משום שהם בקליטת הכלי של צורת האדם שבו.

נמצא שכאשר באנו לעסוק בסוגיא של צורת אדם, אנו באים לבאר, איך כל הידיעות כולן וכל ההשגות שאנו משיגים, כיצד נקבל ונשיג אותן בבהירות לפי צורת אדם, ומי שאין לו את הבהירות של צורת אדם, הרי הוא דומה למה שאמרו חז"ל (גיטין דף סז) על מיטתו של עם הארץ שכל החפצים

אדם עליון ותחתון

בהתגלות של גוף האדם. אבל לעולם כל מה שקיים למטה בצורת אדם הוא קיים אותו הדבר ממש למעלה, והדברים מקבילים זה לזה באופן שלם, אלא שלמטה זה מתלבש ומתגשם בדברים חומריים, וכלשון רבותינו בפיוט נתנה תוקף 'האדם יסודו מעפר', וכדברי הפסוק 'וייצר את האדם עפר מן האדמה'

כלומר האדם נוצר מחומר-גשם שזהו מציאות העפר ובתוך החומר מתלבש דמות האדם העליון, ולכן למטה רואים את האדם בצורה גשמית - בהלבשה של חומר, אבל באמת אותו דבר בדיוק שרואים למטה קיים גם למעלה, אלא שלמעלה הוא קיים באופן השורשי

נבאר תחילה את הצורת אדם בכללות ממש ואח"כ נכנס אט אט לפרטים.

ראשית, ההגדרה הברורה היא שגוף האדם הוא בעצם אינו אלא השתלשלות מצורת האדם העליון, ולכן הוא בבואה דבבואה מעין צורת האדם העליון. וכלשון הפסוק בפרשת בראשית 'ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו', וכן בהמשך הפסוקים 'בצלם דמות ברא את האדם', 'בצלמנו כדמותנו' וכיוצא בזה.

ולכן, כל צורת אדם שאנחנו רואים בחוש בעיניים כאשר אנו מסתכלים על האדם, זהו בעצם צורת האדם העליון המתראה למעלה, אלא שבהתלבשותה - בהשתלשלותה למטה היא נראית

והרוחני. וכשם שבאדם יש גולגולת, עיניים, אזניים, חוטם, פה וכו', כך למעלה יש את כל הצורות הללו, אלא שהם קיימים באור - בצורה רוחנית.

התראות האדם העליון באדם התחתון

בצורה של ספר והספר הוא בצורה של האדם.

ואם כן בעומק, כל העסק של המצוות כולן ובשורשם הוא העסק של התורה, הוא בעצם ההתראות של השורש הרוחני של כל האיברים כולם.

נחזור ונסכם את הדברים. הזכרנו תחילה את השלב הראשון שכל מה שיש בתורה יש באדם, כל מה שיש באדם יש בתורה. השלב השני והוא בעומק החידוד של השלב הראשון, שכל מה שמתראה בצורת אדם זה אינו אלא ההשתלשלות ממה שנמצא בשורש העליון, ומה שהאדם רואה את צורת האדם באופן הגשמי, זה אינו אלא ההשתלשלות ממה שנמצא למעלה בשורש העליון, וכן מה שהוא רואה נגד עיניו הגשמיות זה מה שעייני הנשמה שלו גם רואות למעלה, אלא שכאן למטה הוא רואה את זה כגשם ושם למעלה הוא רואה את זה כרוח, אבל באמת הוא רואה את אותו הדבר.

נביא דוגמא ברורה כדי לתת בהירות לדברים. המים יכולים להתאדות ולהפוך לאדים, וכן לחזור חזרה להיות מים, אבל גם כאשר הם אדים זהו מים, וכן כאשר הם חוזרים חזרה להיות מים אין כאן מציאות חדשה של מים, אלא

עומק הדברים לפי מה שנתבאר עד עתה, כאשר אדם תופס איזה דבר מכוח הצורת האדם שקיימת באדם, הוא יכול לתפוס דבר ולהקביל אותו לשורש העליון שלו לצורת האדם העליונה הרוחנית.

דוגמא בהירה לדברים, ב'ספר חרדים'³, כאשר הוא מסדר את המצוות שאדם מצווה בהן, הוא מסדר אותן לפי אברים, וכדברי חז"ל הידועים - רמ"ח אברים ושס"ה גידים, רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה. ספר החרדים מחלק את סדר המצוות לפי האברים באופן שהוא כותב על כל אבר ואבר איזה מצוות תלויות בו. כלומר, זוהי צורת תפיסה של האור למעלה - האור הרוחני, איך הוא מתגלה בכל איבר ואיבר באדם.

ובדקות יותר, הדרך לגלות את אותו האור למטה זה על ידי קיום המצוות שממשיכות את האור העליון כל מצווה ומצווה לאבר הפרטי שלה לפי שורשו של כל אבר. וזה בפרטות, אבל בכללות התורה עצמה שהיא בצורת אותיות היא מצטיירת בצורת אדם בבחינת 'זה ספר תולדות אדם', באופן שהאדם הוא

³ ספרו של ר' אלעזר אזכרי המחלק את המצוות לפי אברים, כל אבר את המצוות השייכות לאותו האבר.

וכל חלקיהם, בעומק הוא רואה כאן את מה שהשתלשל מהשורש הרוחני העליון, אבל זה אינו אלא אותו הדבר ממש. אלא שכמובן, זה רוחני וזה גשמי, וממילא בתולדה נוצר שינוי ביניהם, אבל בעומק זה אותו הדבר.

ואם כן, האחיזה בכל המדרגות כולן ובהדגשה בכל המדרגות כולן, היא מתוך האדם עצמו שהוא אוחז בשורשים העליונים עד השורש העליון שזו התורה הקדושה, ובהכל הוא אוחז מכוח ומתוך צורת האדם שלו.

אלו הם אותם מים שהיו קודם לכן - אלו הם האדים ואלו הם המים, רק שאלו הם שתי התראויות של אותו הדבר בשתי צורות שונות, כלומר, כשהם מים - הם חומריים יותר, כשהם אדים - הם התאדו ונעשו דקים יותר, אבל בשניהם רואים את אותו הדבר, אלא שלמטה במקום הגשמי יותר זה נראה מים, ובעולם הקצת פחות גשמי-הדק יותר, אותם מים מתראים כאדים, אבל זה אותו דבר בדיוק.

ומעין כך, כל מה שאדם רואה לנגד עיניו בעיניים גשמיות, כל צורת אדם

הצורה הפנימית של קיום התורה והמצוות

אבר שהוא מקיים הוא מזכך את אותו אבר, ואז הוא זוכה ואבריו מתקדשים, וממילא הוא מאיר מתוך עצמו את האור הרוחני מכוח השורשים של עצמו שהם הם האור הרוחני, ועל ידי כן הוא נקשר לעילא וגופו התחתון מתקשר למעלה לאור הרוחני העליון.

כאן מונח עומק עצום בכל תפיסת העבודה. העומק הפנימי הוא, שהעבודה צריכה לבוא מתוך האדם ולא מבחוץ לו, כמובן יש כמה וכמה פנים ודרכים בעבודה, אבל באופן אחד לפי מה שנתבאר השתא, אופן העבודה היא שהאדם נדבק למעלה מתוך עצמו-מעצם אבריו על ידי שהוא מקיים את המצוות שהם השורשים של האברים, ועל ידי כן הוא מזכך את אבריו ומתקשר

ברור, שהמבט והתפיסה שכל מה שהאדם אוחז בכל המדרגות הוא מכוח הצורת אדם שבו, יוצר עומק גדול בכל קיום התורה והמצוות, ונבאר את הדברים: המבט החיצוני (שברור שהוא איננו מדויק), האדם נצטווה לעשות מצוות, ובמה שהוא מקיים הוא זוכה למשוך על עצמו אור רוחני, זהו המבט החיצוני.

אבל, באמת ההגדרה הפנימית והאמיתית היא, שמתוך האדם עצמו הוא מושך על עצמו את האור הרוחני העליון כאשר הוא משתמש באיבריו בקדושה כפי גדרי קיום המצוות, כשהאדם מקיים בכל אבר את המצווה של אותו אבר, בידיים, ברגליים, בעין, באוזן, וכיוצא בזה, על ידי קיום המצווה באותו

צורת האדם שבו, על ידי הזיכוכ של הצורת אדם הוא מעורר את השורשים העליונים שבו, ועל ידי כן הוא זוכה לדבקות עצמית אמיתית בשורש העליון של עצמו.

ואכן באמת, כל סוד העבודה הפנימית היא איננה אלא מתוך האדם עצמו, הן מכוח האיברים החיצוניים והן מכוח האיברים הפנימיים, כל העבודה אינה אלא מתוך האדם עצמו, ומתוך עצמו הוא עולה ומתעלה.

ואם כן סיכום הדברים שנתבאר עד השתא: העבודה של האדם היא מתוך האדם עצמו, והיא נחלקת לשני חלקים, לבהירות שנמצאת בצורת האדם שבו, ולהתקשרות בצורת אדם שבאה על ידי הבהירות, ועל ידי כן האדם זוכה להתקשר מתוך עצמו לעילא.

לעילא. אבל אם האדם לא מקיים את המצוות באופן הפנימי אלא הוא עוסק במצוות בצורה חיצונית גרידא, אזי חסר לו את כל שורש התפיסה של הדבקות מתוך האדם בעצמו לשורשים הרוחניים שלמעלה.

אמנם וודאי ובוודאי שעל ידי פעולות שאדם עושה כפי רצונו של הקב"ה הוא מושך אור רוחני, וכמו שידוע מדברי רבותינו, ולכן גם אם המעשים חיצוניים בוודאי שנמשך עליו אור רוחני על ידי קיום המצוות, וכל מצווה או מעשה טוב שהאדם עושה ולו הקל ביותר הוא מושך על עצמו אור רוחני עליון, אבל כל זה הוא בהגדרה החיצונית.

אבל בהגדרה הפנימית, כל התפיסות העליונות הן אינן אלא מתוך צורת האדם שלו, וכיוון שהם אינן אלא מתוך

קיום וההעדר בצורת אדם

ובתוכם חללים, אלא מטבע הלשון הוא 'ברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים' כלומר, הנקבים והחללים הם מציאות לעצמם ואינם נקבים וחללים כחלק מהאברים. ועומק הדברים, החללים הם חלק מצורת אדם, לא שיש באדם אברים ובהם יש חללים ונקבים, אלא עצם מציאות החללים והנקבים הם צורת האדם. ואם כן בעומק צורת אדם מורכבת מאברים קיימים והם הראש הידים וכיוצא בזה, והיא מורכבת גם מחללים-נקבים.

כעת נכנס לבאר את הצורת אדם בכללות ממש.

צורת אדם מורכבת בכללות משני חלקים 'יש ואין'. יש את הצורה מצד היש שבה, כדוגמת האיברים - גולגולת, גוף, ידיים, רגליים, ויש את האין-ההעדר שבצורת אדם שזהו החללים הקיימים בגוף, וכמטבע הלשון בברכת אשר יצר, 'אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים, חלולים חלולים'. אם נדייק במטבע הלשון, נראה שלא הוזכר שיש באדם אברים ובתוכם נקבים, אברים

כאן שהמקום שסביבותיו של האדם הוא חלל-ריקני, וכאשר האדם פושט את ידיו ורגליו לשם אזי גופו מתרחב לשם ולכן כל זה מוגדר כמקומו של האדם. ואם כן בעומק השיעור של ד' אמות לדינא, הגדרתו שמציאות אותו החלל הוא מקום ההתפשטות של האדם, וזהו חלק ממציאות האדם.

ואם כן מונח כאן בעומק שהתפיסה של הצורת אדם מורכבת משלשה דברים. היא מורכבת ממה שקיים באופן של יש - מציאות של קיום. והיא מורכבת גם מהחללות שנמצאת בתוכו, מהחללות שנמצאת בנקבים שבאברים, והיא מורכבת גם מהחללות שנמצאת סביבותיו של האדם.

החללים הללו בהגדרה הפשוטה מתגלים באופן שיש כאן אבר שיש בו נקב וחלל. אבל בהגדרה הרחבה יותר, החלל נמצא בצורת אדם לא רק בחללים שבאברים אלא גם בחלל שנמצא סביבותיו של האדם.

הדוגמא הבהירה והיסודית הם דברי הגמרא במסכת בבא מציעא: ד' אמות של אדם קונות לו, דין זה נאמר לגבי לקניינים ונאמר גם לגבי גדרי יציאה בשבת, הגמרא במסכת עירובין מסבירה באופן אחד, שד' אמות של אדם הם מקומו של האדם משום שזהו המקום שהאדם פושט את ידיו ורגליו, כלומר, מה שהאדם פושט את ידיו ורגליו הוא בשיעור של הד' אמות. ובעומק מונח

² דף י עמוד א

¹ דף מח עמוד א

שורש תפיסת חללות בקומת אדם

באדם?

מפורש בתורה 'ויפח באפיו', כלומר, הנפיחה נעשית באף - במקום הנקב, ואם כן מונח כאן בעומק שאם לא היה נקב לא היה מציאות של רוח חיים כי לא היה היכן להפיח בו את רוח החיים, רק כשיש נקב, פתח, חלון, או אפילו סדק או כל מציאות של חלל, שייך דרך אותו החלל להפיח רוח חיים. נמצא אם כן שבעומק כל חיותו של האדם תלויה בתפיסת החלל, וכאן השורש שמתגלה כוח של חללות באדם כחלק מצורת אדם, ומכאן

נתבונן בעומק מהיכן שורש ההגדרה של תפיסת החללות כחלק מקומת צורת האדם.

כאשר הקב"ה ברא את האדם הוא נפח בו נשמת חיים, וכלשון הפסוק: 'ויפח באפיו נשמת חיים'. האדם בתחילה נברא כאבן שאין לה הופכין - גוף דומם בלא רוח חיות, ולאחר מכן הקב"ה נפח בו רוח חיים.

באיזה מקום נכנס אותו רוח חיים

³ בראשית פרק ב פסוק ז

מת, אלא בעומק אם אין בו נקבים הוא לא נקרא אדם, חסר בו את כל שם צורת אדם.

הדוגמא הבהירה לכך דברי הגמרא במסכת סוכה¹ שאומרת שבית שאין בו ארבע אמות² אין עליו שם בית ולכן הוא לא מטמא בנגעים. כלומר, כל השם בית הוא רק עד כמה שאפשר לדור בתוכו, אם אי אפשר לדור בתוכו כי אין בו ארבע אמות, אין לו שם בית. מעין כך הוא גם בצורת אדם, אדם מוגדר כאדם עד כמה שיש בתוכו גם את הנקבים נקבים חלולים חלולים ולא רק את האברים עצמם, זוהי התפיסה של הצורת אדם הרכבה של שני החלקים יחד.

¹ דף ג עמוד ב

² א.ה. בשיעור הרב אמר בלשון שאין בו פתח אין בו חלון, ולא מצאתי דין זה אלא היכא שאין בו ד' אמות.....

ואליך כך היא גם כל מציאות חייו של האדם, הוא נושף ונושם כסדר כל הזמן, בלי שהוא היה מכניס ומוציא אוויר הוא לא היה יכול לחיות. וגם מצד הנקודה התחתונה שהיא כוח הפסולת שבאדם מתגלה כן, וכמו שאומרים בברכת אשר יצר, 'שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אי אפשר להתקיים ולעמוד לפניך', כלומר, כל הקיום של האדם הוא רק על ידי כוח החללות שבו.

מונח כאן בעומק שצורת אדם מורכבת משני החלקים שהוזכרו - היא מורכבת מהקיום שבו והיא מורכבת מהחללות שקיימת בתוכו, ורק מכוח שניהם יחד הוא יכול להתקיים, לולא כך שהיה באדם את כוח הקיום וכוח ההעדר הוא לא היה יכול להתקיים. ובעומק, לא רק שהוא לא היה יכול להתקיים והוא היה

קיום וההעדר באותיות התורה

עצם האות שהיא מרובעת או עיגול, ויש את החלל שבתוך האות, ולא רק במ' וס' שזה מתגלה באופן ברור אלא גם בשאר האותיות יש מציאות של חלל, וכדוגמה בתוך האות ב' יש חלל, וכן בתוך האות ו' יש חלל, וכן בכל שאר האותיות, האות אינה ממלאת את כל האורך והרוחב של השטח שעליה היא כתובה, אלא יש את המקום שכתוב בדיו ויש את החלק הנותר לבן, וזהו מציאות החלל שמתגלה בתוך

בראשית הדברים הזכרנו שישנן שתי צורות; צורה של תורה-אותיות וצורה של אדם-איברים, והם מקבילים זה לזה. ואם כן, כמו שאנו מוציאים בצורת אדם שיש מציאות של יש ויש מציאות של ההעדר-חלל, כך גם בצורות שבתורה מתגלה אותו דבר בדיק יס-וההעדר.

אופן הגילוי של ב' החלקים הללו בתורה, הוא האותיות - וחלל האותיות. כל אות מורכבת באופן שיש את האות עצמה ויש את החלל שבתוכה. הדוגמא הברורה לזה הם אותיות מ' ס', יש את

התפיסה שכל קומת אדם מורכבת ממצייאות של יש וממצייאות של חלל-ההעדר, היא שורש לכל העבודה הפנימית שהאדם עובד את הקב"ה.

בהגדרה הכוללת זה נקרא שיש רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות ל"ת, ושניהם כנגד מציאות היש שבאדם, כנגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים הקיימים באדם. אבל בהגדרה הרחבה יותר, הרמ"ח מצוות עשה הם מכוח היש ומקיימים אותם בקום ועשה, והשס"ה מצוות לא תעשה הם מכוח מציאות החלל-ההעדר, ואופן קיומם הוא מההעדר שבאדם-מהשב ואל תעשה. ושתי התפיסות הללו יחד תפיסת העשה ותפיסת הלא תעשה הם יוצרים את הקומת אדם.

האות - בתוך התורה עצמה¹. לולא אותו החלל האותיות ידבקו זה לזה, וכל אות ואות תמלא את כל אורך ורוחב שטח האות, ואז לא יהיו ניכרות האותיות.

בעומק, כל מציאות האותיות מורכבת מכוח הדין שהוא מציאות קיימת, מציאות של אור, וזהו בשורש אש שחורה על גבי אש לבנה. וכן כל אות מורכבת מהחלל שזה המקום שבו אין דין, אין בו אור, וזהו עומק מדרגת התורה. שורש הגילוי הזה נמצא כבר בקבלת התורה, כאשר התורה ניתנה בשני לוחות אבנים שנקראו כן מלשון לוחות-חול-חלל.

¹ א"ה יש את החלל שבתוך האות ויש גם את החלל שסביב האות, וכמו שלדינא בעינן מוקף גוויל וזה מעכב את כשרות הסת"ם, ומעין כך באדם יש את החלל שבו ויש את החלל שסביבותיו.

החלל כחלק מקיומו של האדם

רק שהוא לא יכול לחיות והוא ימות אלא לא יהיה לו התחלה של מציאות קיום. ואם כן בעומק מונח כאן שעצם המציאות של קיום האדם מכריחה את מציאות החלל

בהגדרה החיצונית אפשר לתפוס זאת כעניין פרטי-טכני, שללא מציאות של חלל לא יהיה לאדם מקום ולא יהיה לו אפשרות קיום, אבל בעומק ההגדרה היא שהחלל הוא חלק ממצייאות האדם, וזהו חלק מהקומה של הצורת אדם.

נחدد את הדברים ביתר עומק. בכדי לברוא את האדם צריך שיהיה לו מקום שבתוכו הוא קיים. המקום שבתוכו הוא קיים חייב להיות ריק, כי אם הוא מלא האדם אינו יכול להתקיים. ומעין דברי הגמרא במסכת ברכות 'מדת בשר ודם, כלי ריקן מחזיק, מלא אינו מחזיק, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, מלא מחזיק, ריקן אינו מחזיק'.

כלומר, אדם על מנת שיהיה לו מציאות שהוא יוכל להתקיים, הוא מוכרח שיהיה לו מקום חללות תחילה שבו הוא התקיים, ואם אין חלל האדם לא יכול להתקיים. ועומק הדברים לא

כל מדרגה יש לה חלל כפי ערכה

אדם, והחי הוא חלק החי שבצורת אדם, והאדם עצמו הוא חלק המדבר שבצורת אדם, אבל כל הבריאה כולה היא מציאות של צורת אדם. ולכן, כשם שבאדם מתגלה מציאות של חלל כחלק מהצורת אדם, כך גם בשאר הנבראים יש מציאות של חלל, אלא שהחלל שלהם הוא חלל בערך לדומם ובערך לצומח וכן על זה הדרך, והחלל של האדם הוא חלל בערך המדבר, והחלל של ישראל הוא חלל בערך הישראלי^ט

ואם כן, כיון שנתבאר בעומק שכל תפיסת המציאות בנויה על קיום וההעדר - יש ואין, ומציאות החלל היא חלק מהקומה של הבריאה כולה, אזי לעולם תפיסת כל העבודה צריכה להיות באופן של קיום וההעדר - יש ואין - בנין וביטול, ולעולם נצרך לכל מדרגות העבודה את חלק החללות.

^ט אולי זה היה כוונת הרב בקטע שכתבתי שלא הבנתי למעלה ולכן הכנסי אותו כאן

כל מדרגה יש לה חלל לפי אותה מדרגה. החלל שבצורת אדם, שהוא הכלי הריק שבו נעשה צורת האדם, הוא כפי ערך מדרגתו של האדם. עם ישראל שהם עיקר הצורת אדם, אצלם מתגלה הצורת אדם בבחינת אתם קרויים אדם, אזי גדר החללות שמתגלה אצלם היא חללות במדרגת ישראל, וזהו מדרגת ארץ ישראל, שם הוא הכלי של ישראל.

מאידך אצל העכו"ם על אף שגם להם יש מציאות של צורת אדם, אבל מציאות החלל שלהם הוא חלל בערך עכו"ם, ומציאות החלל שלהם שונה מהחלל של ישראל. וכן לבעל חי ולצומח ולדומם לכל אחד יש מציאות חלל אחר כפי ערכו שלו. ובעומק, הכל מכוח הצורת אדם, כי בעומק כל מציאות הבריאה כולה בנויה באופן של צורת האדם, והאדם ממלא את כל המציאות כולה, וגם החי צומח מדבר הם חלק מהצורת אדם, אלא שהדומם הוא חלק הדומם שבצורת אדם, והצומח הוא חלק הצומח שבצורת

תלמידי חכמים נקראו בונים

וכל בינך לימודי ה', אל תקרי בניך אלא בוניך'. וכן דברי הגמרא במסכת שבת^א 'מאי בנאין? אמר ר' יוחנן אלו הם תלמידי חכמים שעוסקים בבניינו של עולם'. וביאור הדברים בעומק לפי

נביא מספר דוגמאות שורשיות ובהירות.

ידועים דברי הגמרא^א מה שהיא אומרת על תלמידי חכמים 'תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר:

^א קיד.

^א סוף מסכת ברכות ועוד

מתעסקים באותו בנין שהקב"ה בנה ועל ידי כן הם דבקים בויבן אלוקים בבנין שהקב"ה כביכול ברא את האדם

אבל מהצד השני העבודה של התלמידי חכמים היא בבחינת 'אדם ובהמה תושיע ה' וכמו שדורשת הגמרא 'ערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה', שזה הגילוי של מדרגת הביטול, שהתלמיד חכמים משימים עצמם כבהמה כלומר מבטלים את עצמם,

ישנם דוגמאות רבים לדבר היכן מתגלה עבודה מצד הבנין ומצד הביטול כדוגמא ששת ימי המעשה - עשייה שבת - שביתה-ביטול. וכן ישנם עוד הרבה דוגמאות, אבל הבאנו כאן מספר דוגמאות שורשיות לדברים.

מה שנתבאר, התלמידי חכמים עוסקים בבנינו של עולם שהוא בנין האותיות, צירופי האותיות, הנקראים בנין בלשון חז"ל.²¹

זהו הצד שמתגלה בו באופן של צורת העבודה מצד הקיום-הבנין ושורש הדבר מגיע מכוח בנינו של האדם עצמו וכמו שנאמר בצורת אדם - 'וייצר את האדם עפר מן האדמה', ולאחר מכן בבריאת האשה נאמר מעין זה 'וייבן את הצלע' - לשון של בנין. כאן מונח בעומק השורש של הבנין של הצורת אדם ויתר אלוקים וייבן אלוקים ומכוח כך התלמידי חכמים עוסקים בבניין וזה בעומק בנין של זכר ונקבה בראם והתלמידי חכמים

²¹ ספר יצירה סוף פרק ד

בנין וביטול בעבודת האדם

וכבר הרחיב בכך הרמח"ל בספרו מסילת ישרים²², שיסודה של הענווה היא תמיד ההסתכלות מה חסר לו, לא מה יש לו אלא מה אין לו. כלומר, מה חסר לו לפי שורש השגתו שלו, מה חסר לו ביחס לבני אדם שמדרגתם גבוהה בשורשם ממנו - ולא רק בפועל, ויתר על כן, עבודת הענווה היא להתבונן מה חסר לו ביחס אל אמינות הוויתור. במבט זה עבודת החסר היא העבודה הפנימית של הענווה. (כמובן שישנם מבטים נוספים לעניין הענווה, אבל הבאנו כאן מבט אחד שקשור עכשיו לעניינינו)

נביא דוגמא בהירה לדברים שנתבארו, היכן הם מתגלים בצורה ברורה בקומת העבודה למעשה באופן של בנין וביטול.

השמחה - חלק מהעבודת האדם היא מדרגת השמחה-לשמוח בחלקו. כלומר, לשמוח במה שיש לו. בנקודה זו של עבודת השמחה מתגלה העבודה מצד קומת הבניין, בכך שהאדם רואה את מה שיש ולא את מה שאין.

מאידך, חלק מעבודת האדם היא מדרגת הענווה, ומהי ענווה? להתבונן תמיד במה שאין לו, על ידי שהאדם מתבונן במה שאין לו הוא נעשה עניו,

מורכב ממה שיש לו ומצד שני הוא מורכב ממה שאין לו, זאת בעצם תפיסת שורשי עמודי העבודה הפנימיים.

ואם כן העומק הפנימי של הענווה בנוי על תפיסת החללות שבאדם - על מה שנעדר ממנו ולא קיים אצלו.

התפיסה הזו, שהאדם כולו מצד אחד

בל-תוסיף ובל-תגרע

שלו, וישנו אופן שאם גורעים מהאדם ומחסרים ממנו הוא נופל מצורת האדם שלו.

שתי ההבחנות הללו, אלו שתי הבחנות שהאחת מצד הבניין שבאדם והשניה מצד החלל שבאדם. האדם עצמו נברא שלם, כאשר הוא מאבד את צורת האדם זה יכול להיות בשני אופנים, או על ידי שמוסיפים על צורת האדם שלו, וזה מכוח היש שבאדם שכאשר הוא מתקלקל מתגלה בו תוספת, או על ידי שגורעים מהאדם ועל ידי כן מתגלה בו קלקול וחסרון, וזה מכוח תפיסת החלל שבו. ואלו הם שני פגמים הקיימים באדם מכוח היש - הלמעלה מצורת אדם, ומכוח החלל - הנפילה מצורת אדם.

באופן רחב יותר, ישנו דין במצוות התורה, בל תוסיף ובל תגרע. כלומר, אסור להוסיף על מצווה ואסור לגרוע ממנה, אלא צריך לקיים כל מצווה כמו שהיא - כפי מה שנצטוונו.

בהקבלה לכך, גם באדם ישנו דין של בל תוסיף ובעל תגרע. ראשית, מצאנו לדינא שישנם בעלי מומין על ידי חסרון איבר - שמחמת שחסר להם אבר הם נעשים בעלי מומין, וישנם בעלי מומין מחמת תוספת של איבר - שמחמת שמוסיפים עליהם אבר הם בעלי מומין, וכדוגמא, אדם שיש לו אצבע נוספת על חמשת אצבעותיו, דינו כבעל מום.

אותו הדבר קיים גם בקומת הנפש של האדם. יש אופן שכאשר מוסיפים על האדם הוא יוצא על ידי כן מצורת האדם

אדם - אדום

מתגלה במדרגת אדום. ידועים דברי הגמרא^י 'אתם קרויין אדם ואין עובדי כוכבים קרויין אדם' כלומר 'יש את הצורת אדם השלימה שהיא ישראל והם

נביא דוגמא בהירה ושורשית, היכן היציאה מן האדם נעשית באופן של תוספת והיכן היא נעשית באופן של חסרון.

אופן היציאה מן האדם כתוספת

^י בבא מציעא דף קיד עמוד א

שתפיסת חייו הייתה להוסיף ולהתרחב על חשבון החלל ולכן הוא אומר הנני הולך למות כלומר הולך למקום החלל.

ומנגד יש דין של בעל מום שחסר לו אבר שאצלו מתגלה האופן של חסרון בצורת אדם מכוח החללות שחסר בו אבר אמנם זה פסול פרטי אבל בשורש ישנו פסול בכהונה הנקרא חללות וזהו הפסול השורשי בכהונה על שם שחסר בו מקדושת הכהונה כלומר החללות שסביבותיו גברה ונכנסה למקום היש והפכה אותו לחללות וכך גם מי שחסר לו אבר הגדרת הדברים שהיש שבו נחסר והפך לחלל ולכן הוא פסול לכהונה

אמנם לגבי פסול כהונה יש גם את ההבחנה השניה של מי שיש לו אבר מיותר שמחמת כן הוא נפסל לכהונה וזה מצד תפיסת היש שבו שגברה על חללות

נקראים אדם וכל יציאה מהצורת אדם של ישראל גורמת לאבדת את הצורת אדם ואצל עכו"ם זה מתגלה באדום כאשר מתווסף ו' על האדם נעשה אדום ואז נאבד הצורת אדם

נקודה זו של איבוד הצורת אדם מתגלה אצל עשו - ראש אומת אדום כאשר הוא שואל את אביו כיצד מעשרין את המלח, כיצד מעשרין את התבן. בעומק שאלתו של עשו מונח תוספת, הוא רצה להוסיף על דברי התורה ולעשר גם את המלח והתבן שאינם חייבים במעשר, וכאן מתגלה אצל עשו מדרגת התוספת בל-תוסיף, והוא מאבד את הצורת אדם שלו.

כאשר עשו מאבד את הצורת אדם, עומק הדברים שהוא בוקע מנקודת הגבול שלו ומתרחב מעבר לגבולותיו - למקום החלל שסביבותיו. זה בעומק מה שעשו אומר, הנני הולך למות משום

עומק העבודה בתפיסת בנין וביטול

שהיא השורש של הכל ושם הוא שורש ההוספה על הכל, אלא גם כאשר הוא לא הוסיף במצווה, אלא הוא הוסיף מעבר לכוחותיו מעבר לגבולות של חלקו, אז מה שקורה עם האדם שהוא נכנס למקום החללות,

אבל מהצד השני, אם הוא גורע מהמקום הראוי לו והוא לא משתמש בכל כוחותיו לפי חלקו, אז החלל שלו התפשט על חשבון היש שבו ויהפוך

ביסודות הללו של תפיסת הבניין והביטול, התוספות והחסרון, מונח העומק העצום של השורש הפנימי של צורת האדם, ולפי זה העומק של העבודה בתפיסה הפנימית.

נתבונן בדברים, לכל אדם ואדם יש לו את תפיסת היש שבצורת האדם שבו ואת תפיסת החללות שבצורת האדם, אם האדם מוסיף, ולא דוקא הוספה כפי שנאמר להדיא במפורש בתורה

האדם נברא בצלם אלקים וכלשון הפסוק 'כצלמנו כדמותנו', וזה הגבולות של מה שקיים בו, כל מה שמשתנה מזה הוא בעצם יוצא מהצורת אדם, וכשהוא יוצא מצורת האדם הוא הופך להיות בעל מום.

הנקודה הזאת היא העומק של כל תפיסת העבודה, כאן מונח השורש הפנימי של כל שורשי העבודה. השורש הפנימי של כל צורת העבודה הוא להעמיד את צורת האדם בשלמותה, מחד לא לבקוע מצורת האדם מעבר לגבולותיו, אבל מאידך גם לא להחסיר מצורת האדם.

אותו לחלל! כאן הוא המקום הדק של כל שורשי צורת העבודה. מחד האדם צריך לעמול ולהתייגע, אבל מאידך יש את הגבולות היכן מקום השיעור של הדבר, בל-תוסיף, אבל גם ממנו אין לגרוע, אם הוא גורע מחלקו הוא מרחיב את החללות, ואם הוא מוסיף הוא מרחיב את קיום האיברים על חשבון החלל, וזה וזה נחשב כיציאה מצורת האדם.

זה לא שאם האדם פעל מעבר ממה שראוי לו לפעול, או לא פעל במקום שראוי לו לפעול, אז יש כאן חסרון בפעולה בלבד או בהעדר הפעולה בלבד, אלא בעומק, על ידי שהוא גורע או מוסיף הוא יוצא מהגבולות של צורת האדם שבו.

סיכום שלבי העבודה

הם חלק מצורת האדם, ועומק העבודה הפנימית, להעמיד את צורת האדם באופן שצורת האדם הקיימת עומדת בגבולותיה ואינה בוקעת לחלק החסר-החלל של צורת האדם, וזה הנקרא בל תוסיף. חלק נוסף בעבודה הוא שחלק החסר-החלל לא יצא מגבולותיו ויכנס לחלק הקיים ויקיימו, וזה נקרא בל תגרע. אלא צריך לבנות את קומת העבודה לפי הצורה השלמה שצריכה להיות, וזה באופן שצורת האדם תעמוד על עומדה כל חלק במקומו של בגבולותיו.

נסכם את שני השלבים שנתבארו עד כה.

בשלב הראשון התבאר, שהעבודה של האדם לקשור את צורת האדם הגלויה לפנינו לשורשים העליונים של צורת אדם שמשם היא השתלשלה, וצורת העבודה היא על ידי קיום המצוות והתורה וזיכוכ קומת האדם.

השלב הנוסף שהתבאר הוא, שהצורת האדם בנויה ממה שקיים בה וממה שחסר בה, ושני החלקים - הקיים והחסר

גאווה - ועצלות

מתרומם, הוא מרחיב את הדבר, זה יסוד הגאווה, הגדלת האדם מעבר לגבולותיו.

לעומת כך, מציאות הדבר שהאדם מצמצם את עצמו, יסודו הוא כמו עצלות - שפלות פנימית, עצבות.

(בעומק כל ארבעת היסודות בנויים במהלך הזה, יסוד המים הוא גם סוג של הרחבה, אדם מתרחב 'רחבה מני ים', אבל בהגדרת השורשים הכלליים, זאת קומת העבודה באופן של גבולות הצורת האדם בקיום שבו ובחלל שבו)

בכדי להמחיש את הדברים בצורה ברורה ובהירה, נצייר את הדברים בשפה של עבודת המידות. (הקבלה זו של יסודי החכמה הפנימית של צורת האדם לשורשים הפנימים של העבודה-על פי צורת אדם, זוהי הדרך לקבל בהירות פנימית בדברים)

התוספת שהאדם מוסיף - 'בל תוסיף' הוא הנקרא גאווה, ה'בל תגרע' זוהי העצלות והשפלות.

הבקיעה מעבר לגבולות האדם הוא הנקרא גאווה, כל מי שהוא גאה - הוא

הנחש - נפילה מצורת אדם

את האדם, ברור ופשוט שהאופן בו הוא רצה להחטיאו ולהפילו ממדרגתו הוא על ידי שהאדם יאבד את הצורת אדם ויפול למדרגת בהמה, וכלשון הפסוק¹⁰ 'נמשל כבהמות נדמו'. וכל זה היה מכוח מה שהנחש הוא נקודת הממוצע בין האדם לבהמה.

וכאשר הוא החטיא את האדם, עונשו היה 'על גחונך תלך'. עומק הדברים, הנחש שהוא נקודת הממוצע בין האדם לבהמה רצה להפיל את האדם ממדרגת אדם לבהמה, ועונש היה באופן שהוא עצמו איבד את החלק שהיה לו בדומה לצורת אדם והוא נפל למדרגת בהמה, ומה היה עונשו? הוא נענש שנקצצו

יתר על כן, הכח המתנגד של האדם שרוצה להחטיאו, מטרתו היא לאבד את הצורת אדם שלו.

הדוגמא הברורה לכך הוא הנחש. החיה היחידה שהייתה לה הקבלה מסויימת במידת מה לצורת האדם היא הנחש. וכמו שאומרים חז"ל שהוא 'היה הולך בקומה זקופה'. כלומר, מדרגתו הייתה דומה למדרגת אדם מצד הצורת אדם שבו, וכן הוא היה ערום מכל חית השדה, משום שהוא היה קרוב בדעתו לדעת האדם יותר משאר החיות, וכתוב בדברי חז"ל, שהוא היה מדבר עם האשה כמו בן אדם.

הנחש היה הכוח הממוצע בין האדם לבהמה, ולכן כאשר הוא בא להחטיא

¹⁰ תהלים פרק מט פסוק יג

רגליו, ומעתה במקום ללכת בקומה זקופה הוא הולך על הארץ כמו בהמה. ובעומק אותו הדבר כאשר האדם חוטא רח"ל, הוא יכול לאבד את החלק של הצורת אדם שבו ולהפוך לבהמה. 'נמשל כבהמות נדמו'.

קוב"ה - למעלה מצורת אדם^{טז}

^{טז} בקטע זה הרב מדבר על למעלה מצורת אדם מצד התיקון ולמטה מצד הקלקול לפני כן הרב דיבר על יציאה מצורת אדם מכוח תוספת ומכוח חסרון, נקודה זו אינה מחודדת דיו בשיעור שכאן התחדש נקודה נוספת של למעלה מצורת אדם מצד התיקון.... ומלבד זאת יש גם חלק מצד הקלקול. מיד להלן בקטע הבא הדברים מבוארים אבל אולי צריך להשמיט את הנקודה הזאת מהקטע הזה ולהעביר אותה לקטע הבא.

הבורא שבתוכו ואז יש בו נקודת נגיעה במקום שהוא למעלה מצורת אדם. אבל למטה מכך, הפוך לגמרי, מהצד התחתון יש אופן בו האדם יכול ליפול מצורת האדם למקום שהוא למטה מצורת האדם, וזה השורש לנפילת הנחש.

הנפילה של הנחש שהייתה מהצד התחתון של היציאה מצורת אדם - לצאת מהצורת אדם ללמטה מהצורת אדם, כללה בתוכה פיתוי הפוך. הנחש פיתה את אדם וחווה לאכול מהעץ בטענה שעל ידי כן יזכו לעלות למעלה מצורת אדם, וזה עומק דבריו במה שהוא אומר להם 'והייתם כאלוקים', הוא פיתה אותם שעל ידי האכילה הם יצאו מהצורת אדם ויתעלו למעלה מצורת אדם, ובאמת מה שקרה בסוף שהם יצאו מצורת אדם, אבל לא ללמעלה אלא ללמטה, הם נפלו למטה מצורת אדם.

נחזק את הדברים ביתר עומק ונתקדם לשלב הבא.

נתבאר בראשית הדברים סדר המדרגות ביחס לתפיסת הצורה. 'קודשא בריך הוא אורייתא וישראל' - הקב"ה הוא למעלה מן הצורה כלל, אורייתא זוהי צורת אותיות, ישראל צורתם צורת אדם.

מצד העומק הפנימי שגנוז בנשמה - מצד החלק אלוק ממעל שבנשמה - ובלשון רבותינו זה נקרא 'ניצוץ בורא בנברא' - מצד כך יש באדם ניצוץ שהוא למעלה ממציאות צורת אדם.

ומנגד, מהצד התחתון קיימת בו אפשרות ליפול מצורת אדם. שני הדברים הם יציאה מצורת אדם, אבל מהצד העליון זה יציאה לעלות למעלה מצורת האדם בבחינת 'ניצוץ בורא בנברא', שהנברא מגלה את הניצוץ של

השלב השלישי

אדם, ומצד ההבחנה הזו הוא מחויב בכל תרי"ג המצוות - רמ"ח איברים ושס"ה גידים - רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, וזה עבודת האדם - לבנות את צורת האדם, הן מדין בניין האיברים בבחינת 'נקראים בונים', והן מדין החללות בבחינת 'נקבים נקבים', חלולים חלולים' וכמו שנתבאר למעלה, אמנם זהו רק צד אחד של העבודה.

אבל מהצד שני - הצד שלמעלה מצורת אדם, העבודה של האדם היא לצאת מהצורת אדם ללמעלה מצורת האדם, לא מצד הנפילה דקלקול, שהאדם נופל למטה מצורת אדם, אלא מהצד העליון, מההבחנה העליונה בה האדם מתעלה מעל הצורת אדם לגילוי מדרגת הברוא שמעל צורת אדם.

נתבונן כעת בצורת העבודה הפנימית. לפי מה שנתבאר עד עתה הוסבר שעבודת האדם היא לדבוק בצורת אדם השורשית על ידי קיום התורה והמצוות ולעורר את השורשים העליונים של הצורת אדם, וכל זה על ידי שני החלקים בצורת האדם - הקיים והחסר, בלי לגרוע מהקיים ובלי להוסיף על החסר. כעת נבוא לבאר את השלב השלישי והוא הלמעלה מהצורת אדם מהצד העליון

השלב השלישי שאנחנו מבררים עכשיו בצורת העבודה, הוא השלב שיוצאים מצורת האדם מהצד העליון.

העבודה לצאת מהצורת האדם מצדה העליון-מצד התיקון, הוא מה שהאדם דבק בבורא יתברך שמו שהוא למעלה מצורת אדם. כמוכן, כמו שנתבאר כל אדם מחויב מצד אחד לבנות את הצורת

למטה מצורת אדם מצד התיקון

מצד מה שנאמר 'נמשלו כבהמות נדמו' שאז הנפילה מהצורת האדם ללמטה היא נפילה למדרגת בהמה התחתונה שאין בה צורת אדם, אלא הוא יורד מהמדרגת אדם מצד התיקון - מכוח הניצוץ בורא בנברא שלמעלה מצורת אדם, הוא משפיל את עצמו בבחינת 'ומשימים עצמם כבהמה', שזהו גילוי שהאדם מבטל את הצורת אדם שבו מכוח ניצוץ בורא בנברא ומשים עצמו כבהמה. זוהי

בעומק, כאשר הוא מגיע לצד התיקון השלם - ובהדגשה רק אחרי התיקון השלם - אז מתגלה באדם גם הירידה מהצורת אדם ללמטה מהצורת אדם מצד התיקון. ומהי הירידה הזאת? זהו מה שהוזכר למעלה, 'ערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה'¹⁷, אז הוא יורד למדרגת בהמה אבל זהו ירידה למדרגת בהמה מצד התיקון, לא מצד הקלקול

¹⁷ חולין דף ה עמוד ב

למדרגת בהמה בבחינת 'נמשלו כבהמות נדמו', אבל לא מצד הקלקול, אלא מצד 'ערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה', ועל ידי כן הירידה ללמטה מצורת אדם מגיעה מאותו שורש של למעלה מצורת אדם, וכאן מונח העומק הפנימי של האדם.

בעצם הצורה השלמה של החיים, לפי בנין המדרגות באופן מסודר.

מצד אחד האדם חי למעלה מצורת אדם, ומצד שני הוא חי בתוך צורת אדם. בחיות למעלה מצורת אדם ישנן שתי הבחנות - מצד אחד זו דביקות פשוטה בו יתברך שמו שהוא למעלה מצורת אדם כלל, ומהצד השני זו ירידה

סיכום מהלך העבודה - למעלה ולמטה מצורת אדם

בדעת ומשימים עצמם כבהמה, ואז הנפילות שלו מתגלות באופן של נפילות של ביטול.

הנקודה הזאת היא נקודה עדינה ודקה עד למאד! אין הכוונה חס ושלום שמותר לאדם ליפול..., אלא כוונת הדברים היא, שגם אם ח"ו האדם נפל, אז כמובן ברור הדבר שהוא צריך חרטה ווידוי וקבלה לעתיד ככל גדרי התשובה, אבל הוא גם צריך להשתמש בנפילה כאפשרות לעבודה של הביטול בבחינת 'משימים עצמם כבהמה'.

נחدد את הדברים בית ביאור. המהלך הראשון שהוזכר הוא שעבודת האדם היא לזכך את הצורת האדם שבו ולהתקשר ללעילא שזה השורש של הצורת אדם שבו, 'בצלם אלקים עשה את האדם' - 'בצלמנו כדמותנו'.

אבל יתר על כן, עבודת האדם היא לקשור את עצמו למקום שלמעלה מצורת אדם כלל, ואז גם הנפילות של האדם הן לא נפילות כפשוטו בבחינת 'נמשלו כבהמות נדמו', אלא זה באופן שהוא מפיל את עצמו בסוד 'ערומים

'יקר בעיני ה' המוותה לחסידיו'

באופן שהוא לאונסו. (גם בזה כמובן יש דקות עמוקה אם זה לגמרי לאונסו או לא) ומבאר ר' צדוק שעניינו של דבר זה הוא שמהשמיים מפילו אותו בכוונה. ולצורך מה מפילים אותו בכוונה? יש אופן ידוע

נביא דוגמא ברורה בכדי להסביר ברור את הדברים העדינים.

בכתבי רבי צדוק מלובלין¹⁷, מובא על הפסוק 'יקר בעיני ה' המוותה לחסידיו', שזה קאי על מה שיש פגם קרי באדם

¹⁷ לא זכיתי למצוא את המקור....

מצורת אדם, ומכוח כך דייקא הוא יכול להשיג את הביטול. זהו בעומק דברי הגמרא בסוף מסכת יומא², 'תנא דבי ר' ישמעאל: הרואה קרי ביוה"כ ידאג כל השנה כולה, ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן עולם הבא, אמר ר' נחמן בר יצחק: תדע שכל העולם כולו רעב והוא שבע'. ועומק הדברים לפי מה שנתבאר, מי שחי במדרגה הגבוהה של היציאה מהצורת אדם מהצד העליון, אזי הקרי ביוה"כ שהפילו אותו מהשמים הוא כדי לגלות אצלו את היציאה מהצורת אדם בבחינת 'נמשלו כבהמות' מצד התיקון - מכוח הניצוץ של הבורא שלמעלה מצורת אדם.

² דף פח עמוד א

מהבעל שם טוב³ שעל ידי כן הוא נפטר מהמיתה שבמקום המיתה כפשוטו מתגלה אצלו ערכין אחר של מיתה, וזהו ביאור הכתוב 'יקר בעיני ה' המוותה לחסידיו' - יקר אותיות קרי - כלומר, כאשר הקב"ה רוצה להציל את חסידיו ממוות הוא מביא להם את המיתה באופן של קרי באונס, 'וזהו יקר בעיני ה'.

אך מהצד השני מסביר ר' צדוק, שהנפילה עצמה שמפילים אותו מהשמים היא לצורך כך שיתגלה אצלו ההבחנה של הביטול - בבחינת 'נמשלו כבהמות', שאז על ידי הקרי מתגלה אצל האדם נפילה למדרגה שלמטה

³ בעל שם טוב על התורה פרשת כי תצא אות יג

סיכום שלושת השלבים

שורש ה'עשה' ו'לא תעשה' - כל תוסיף וכל תגרע, וצריך להשתמש בכל חלק כפי מקומו, באופן שכוח החללות לא יתגבר על היש וכוח היש לא יתגבר על כוח החללות.

השלב השלישי - העבודה במדרגה של למעלה מצורת אדם ולמטה מצורת אדם, באופן של קשירת האדם ללמעלה מצורת האדם, והשתמשות גם בירידה שלמטה מצורת האדם מכוח אותו ניצוץ של הלמעלה מצורת האדם.

זהו אם כן בכללות ממש הקומה של האדם וחלקי שורשי העבודה במדרגת צורת האדם שבאדם.

תמצית נקודת הדברים שנתבארו עד השתא היא, שכל שורשי העבודה יסודם בבניין צורת האדם. וכל השורשים הכלליים של העבודה מתגלים מתוך צורת האדם עצמו.

נסכם אם כן את שלושת השלבים בדרכי העבודה שנתבארו עד עכשיו.

השלב הראשון - התפיסה שצורת האדם היא בשורשים העליונים, ועבודת האדם להתקשר מתוך בהירות לצורת אדם העליונה השורשית.

השלב השני - הגדרנו שצורת האדם מורכבת מהיש ומהחללות שבה, והם

שלב הבא

כעת נכנס ביתר פרטות להגדרת הצורת אדם.

ישנם שתי צורות שורשיות כלליות באדם והם קו ועיגול.

האדם מורכב מהרבה איברים, ואין לך איבר באדם שדומה לאיבר אחר, ואפילו איברים שמקבילים אחד לשני כדוגמת ב' האוזניים שבאדם, על אף שבפשטות זה אותו אוזן, אף על פי כן - אין לך אוזן שדומה לחברתה, ולא רק שהאוזן של ראובן לא דומה לאוזן של שמעון - פרצופיהן שונים - אלא גם שתי האוזניים של ראובן עצמו אינם דומות זו לזו. אוזן ימין היא אוזן ימין ואוזן שמאל היא אוזן שמאל, ואפילו בצורתה היא איננה דומה לגמרי. ואם כן בפרטות יש לכל איבר את צורתו שלו, אבל בכללות ממש ישנן שתי צורות שורשיות שמהן מורכב כל אבר בצורת האדם.

הדברים יסודיים שורשים ובהירים בדברי רבותינו. שתי הצורות שמתגלות בצורת האדם נקראות 'קו ועיגול' - אלו הן שתי הצורות שבבריאה. הזכרנו למעלה שיש את התורה-אותיות ויש את ישראל-צורת אדם, גם באותיות יש קו ועיגול, וגם בצורת אדם יש קו ועיגול.

הדוגמא הבהירה שמצאנו באותיות קו ועיגול, האות ר' מורכבת משתי קוים, האות ס' היא מתעגלת וכן על זה הדרך בשאר האותיות. כמובן שגם בקווים עצמם ישנם חילוקים - ישנו קו ישר

וקו אלכסון וכן על זה הדרך, אבל כל צורת הבריאה מורכבת בכללות משתי צורות יסודיות - מצורה של קו ומצורה של עיגול. כך היא צורת הבריאה, כך הם צורת אותיות, וכן היא צורת האדם, כולם מורכבים משתי הצורות היסודיות האלה בלבד, אין צורה אחרת שקיימת בבריאה. אבל כמובן שלא מדובר בשתי צורות שעומדות כל אחת לעצמה אלא ישנה אחדות בין הצורות. האדם מורכב הן מצורת הקוים והן מצורת העיגולים, ויחד הם מרכיבים את צורת האדם.

נביא דוגמא בהירה ושורשית גם בצורת אדם היכן מתגלים שתי הצורות היסודיות.

צורת אדם מורכבת בכללות מראש וגוף, הראש הוא הנקרא גולגולת כידוע מלשון גלגל, דבר עגול, כאן מתגלה צורת העיגול בצורת אדם. לעומת כך, שאר הקומה של האדם שהיא קומת הגוף (ובכללם ידיים ורגליים) מורכבים באופן של קווים ישרים, זהו קומת היושר שבאדם. כמובן שבגולגולת עצמה ישנו גם גילוי של קווים, ובגוף עצמו ישנו גם גילוי של עיגולים, וכפי שיבואר להלן בהרחבה, אבל הצורה הכללית של הצורת אדם מורכבת מעיגול וקווים.

יושר ועיגולים בדרכי העבודה

היה חוטא ומסתובב סביב אלא הוא היה הולך כפי צורתו הראשונה שהיא צורת יצירת האדם 'אלקים עשה את האדם ישר', אז הוא היה יוצא מנקודת ההתחלה ומגיע לנקודת האחרית, שזו בעצם צורת המבנה הפנימית של האדם - קו ישר, ולא אלכסון - זו הצורה הפנימית של האדם מצד מהלכי העבודה שבו, זהו מדין קומת היושר שבאדם.

צורה נוספת של העבודה היא מדין העיגולים שבאדם. בהבחנת היושר האדם יוצא מנקודה אחת והולך לנקודה אחרת, אבל בהבחנת העיגולים הוא נשאר לעולם באותו מצב. התנועה של כל עיגול כידוע מאד היא תנועה מעגלית, כלומר, היא יוצאת ממקום אחד וחוזרת לאותו המקום. בעומק - אם הוא יצא ממקום אחד וחזר לאותו מקום, אז בעצם הוא לא יכול לצאת מהמצב שבו הוא נמצא, וכל פעולתו אינה אלא חזרה לאותו המקום. אלו שתי התפיסות העמוקות בעבודה.

בתמצית ממש בקומת העבודה של האדם, - מדגשים, מקבילים את הדברים מצורת האדם לצורת העבודה הפנימית - הזכרנו את היסוד הראשון בתוך צורת אדם, עד עכשיו הזכרנו את עצם הכללות של צורת האדם בשורשים העליונים שבה, בקיום ובחלל ולמעלה מצורת אדם. בעצם צורת האדם עצמה יש שתי צורות שמרכיבות את צורת האדם - עיגול (גולגולת) וקו (צורת הגוף), אלה הם בעצם שורשי העבודה הפנימית.

'אלוקים עשה את האדם ישר', מצד ההבחנה הזאת האדם יוצא ממקום אחד והולך ישר להגיע לתכליתו - זאת צורת היצירה של האדם אלמלא לא חטא אדם הראשון ונפל למדרגת 'והמה בקשו חשבונות רבים'^{כא} - חשבון מלשון להסתובב מסביב לדבר - אם האדם לא

^{כא} לא הבנתי ברור בדברי הרב, אם כוונתו שעל ידי החטא נעשה והמה ביקשו חשבונות רבים, או שההבחנה השניה שהיא העיגולים שמבוארת להלן, זהו בחינת והמה ביקשו חשבונות רבים.

עבודת יושר ועיגולים למעשה

כדברי רבותינו וכפי שמאריך הרמח"ל בספרו דעת תבונות^{כב}, שרצה האלוה יתברך שמו להיטיב לבריותיו, ועל מנת שההטבה תהיה שלמה יש צורך שיקבלו את הטוב בעמלם, ואם הם לא

נבאר את הדברים באופן של עבודה למעשה. מצד אחד נמסרה לאדם הבחירה, הוא יוצא ממקום אחד וצריך להגיע למקום אחר. ומה שהוא היה לפני הבחירה שונה ממה שקיים לאחר הבחירה, שזה שורש כל הבריאה

^{כב} תחילת הספר, ובעיקר אות י"ד - י"ט

החללות-הגולגלת שבאדם, אי אפשר לצאת מתוך אותה מעגלות, ולעולם מהיכן שהוא יוצא - לשם הוא חוזר. ומה שנמצא תוך העיגול הוא חלל, כלומר, הוא מקביל לחלק של החללות שבנפש שהוזכר קודם לכן. ושם מתגלה באדם בעומק נפשו של האדם 'תכלית הידיעה שנדע שלא נדע'^כ וכלשון הזוהר הקדוש^כ 'מה ידעת מה אסתכלתא מה פשפשתא הא כלא סתים כדקדמיתא'. שם מתגלה באדם התפיסה הפנימית שהוא איננו פועל בכוח עצמו, אלא כל מעשיו הם מעשי הקב"ה שפועל בתוכו ומנהיג את הכל בשלמות, וזהו עומק מדרגת הביטול המתגלה בנפשו של האדם.

^כ בחינות עולם יג לג-מה (עיין כלי יקר פרשת תרומה פרק כה פסוק י')
^כ חלק א דף ב עמוד א

היו מקבלים את הטוב על ידי העמל והבחירה, היה חסר להם בהטבה, משום שהם היו מקבלים זאת באופן של נהמא דכיסופא, וכן השלמות לא הייתה שלמות גמורה, ולצורך כך נמסרה לאדם הבחירה, כדי שיוכל להשיג את שלימותו בכוחות עצמו שזו השלמות הגמורה, וגם שהטבה לא תהיה באופן של נהמא דכיסופא. זהו המהלך מצד תפיסת היושר - הבניין.

אבל כפי שהזכרנו קודם לכן, האדם מורכב מבניין ומחללות, כח היושר שבאדם זה כח הבניין שבאדם, הוא מתחיל ממהלך אחד, בוחר לאן להמשיך מה לעשות וכך הוא ממשיך כסדר בעבודתו.

לעומת זאת, מצד תפיסת מהלך העיגולים שבאדם, שהוא הכוח של

סיכום

גוף האדם זהו כוח היושר שבאדם-כוח הבניין, והאברים שבצורת עיגול כמו הגולגולת הם כוח העיגול שבאדם, ושם מתגלה מדריגת הביטול.

כל עיגול הוא בעומק חלל, לכן עיגול נקרא 'מחול' מלשון חלל, וכדברי הגמרא בסוף מסכת תענית^כ עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים. וכן כל גולגולת

^כ דף לא עמוד א

נחدد את הדברים שנתבארו. הזכרנו בתחילה שיש בתוך האדם שני חלקים, יש את החלק של אברים שהוא הבניין ויש את החלק של חלל. בשלב השני ביארנו, שבהקבלה לכוח הבניין וכוח החלל שבאדם יש גם בתוך אברי האדם בעצמו שני חלקים של בניין וחלל, שהם יושר ועיגולים, יושר-בנין עיגול-חלל, האברים שבצורת יושר כדוגמת

שהראש נקרא 'קדקוד' כידוע לשון הפסוק¹⁰ 'לקדקוד נזיר אחיו' אז מצד כך הראש משפיל את עצמו לגוף, מלשון קד-קד, לשון קידה - משפיל את עצמו.

וישנה הבחנה שכשהאדם מגיע למעלה למדרגת הגולגולת הוא מגלה שהכל סתום כדקדמיותא, כלומר, הכל חוזר ומתגלגל ואין בכוחו לפעול כלום. זהו התכלית של הבריאה, מדרגת הביטול אל הבורא יתברך שמו.

ואם כן, נמצא שבעומק בצורת האדם בעצמה יש את שתי התפיסות של הבניין והחללות, לא רק מצד האיברים והחללים, אלא בתוך האיברים בעצמם, מתגלים שתי התפיסות הללו.

¹⁰ דברים פרק לג פסוק טז

נקראת מלשון גלגל שחוזר ומתגלגל, כאשר גלגל מתגלגל, יש את החלק שרואים ויש את החלק שנמצא על גבי הקרקע שלא רואים, אבל כשהוא חוזר ומתגלגל ושוב חוזר ומתגלגל - מעת לעת יתגלו או יתכסו כל הצדדים. זאת צורת הגלגל, מהעלם לגילוי ומגילוי להעלם, גלות-גאולה וחוזר חלילה.

כלומר, במציאות צורת האדם האיברים עצמם מורכבים משני החלקים, החלק של הבניין, שזאת הקומה הזקופה שבאדם, ומצד כך ההבחנה היא שעולים שלב אחרי שלב, באופן של סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמיים, וכאשר מגיעים לראש ישנה הבחנה שהאדם עלה מתחת לעילא, וישנה הבחנה

גולגולת - ביטול

זאת נקרא 'גולגולת', זוהי ההבחנה של העיגול העליון שמגלה את הביטול, לא רק מהשביתה וההעדר, ממה שהאדם לא עושה-מהשב ואל תעשה, אלא גם מכוח העשייה מתגלה הביטול.

והצורה לזה הוא, על ידי כוח הגולגולת שמתגלגלת ופועלת, אבל היא מגלה את ההבחנה העליונה שכל הפעולות כולם אינם מכוח האדם אלא הכל מאתו יתברך שמו. העומק של הגולגולת מגלה שכמה שהיא מתגלגלת היא חוזרת לאותו מקום, ואם כן מונח כאן בעומק שהאדם לא עשה כלום, אלא

נחدد את הדברים בלשון עמוקה. בקומת העבודה יש שני חלקים, יש את מה שהאדם פועל ויש מה שהוא אינו פועל, אלו הם ב' חלקים בקומת העבודה, בבחינת 'ששת ימים תעשה מלאכה ויום השבת תשבות', ששת ימים הם שורש הבניין, ושבת שזה הזמן שהאדם שובת זה שורש ההעדר-הביטול. אבל כל זה מצד מה שהאדם לא עושה-הוא לא פועל, ובכך הוא מגלה את הביטול.

אבל בעומק, העבודה העמוקה הנוספת, שגם כאשר האדם כן עושה, גם בזה עצמו הוא מגלה את הביטול. מדרגה

רבותינו עיגולים.¹⁷

¹⁷ עיין בתחילת העץ חיים שער א ענף ב. ומקור הדברים בזה"ק

כל הפעולות אלו הם פעולות של הבורא
יתברך שמו.

זהו כוח ההנהגה הנקרא בדברי

עיגול על גבי יושר

עבודה של עליה מתתא לעילא, וסוף
העבודה הוא מדרגת הביטול, 'כולה
סתים כדקדמייתא'.

נסכם את הדברים: בעצם צורת
האיברים ישנן שתי צורות כלליות
לאדם - עיגול ויושר, צורת המבנה
של האדם היא באופן שחלקו התחתון
הוא יושר וחלקו העליון הוא עיגול.
ביאור הדברים בדרכי העבודה, האדם
עולה מתתא לעילא, הוא עולה מיושר
לעיגולים, וכאשר הוא ממשיך לעלות,
הוא עולה ומתעלה עד שהוא מגיע
למדרגת העיגולים הגולגולת.

כשאדם נמצא ביושר - הוא נמצא
במקום הבחירה, מקום הרוח, מקום
התפיסה שאדם פועל ועושה. מצד כך
העבודה היא 'תהיו עמלים בתורה', בכל
שיעור וכוחות הנפש, עליו אין להוסיף
וממנו אין לגרוע, כמו שנתבאר לעיל.

אבל כשהוא עלה יותר והגיע למקום
הגולגולת-למקום הנשמה, שם הוא
מרגיש במציאות שכח הפועל בנפעל,
וכל מה שהוא לא יעשה הוא נשאר
באותו מקום גופא, ואין כאן אלא
מציאות של פעולת הבורא יתברך שמו.

אם נתבונן בקומת האדם, נבחין ונראה
שהאדם בנוי באופן של עיגול על גבי
יושר - הגולגולת על גבי גוף האדם.
(כמובן שבדקות יש גם עיגול מתחת היושר, וזה
מתגלה בבחינת העקב שיש בו צד של עיגול, אבל
עיקר קומת האדם בנויה באופן של עיגול על גבי
יושר)

העומק של הדברים, עבודת האדם
היא בבחינת יושר, לעלות ולטפס
מלמטה ללמעלה, 'סולם מוצב ארצה
וראשו מגיעה השמימה'. אבל כאשר
מגיעים למעלה, שם מתגלה הגולגולת
שהיא מדרגת הביטול.

כמו שנתבאר, ישנה הבחנה שמתגלה
הראש הנקרא קדקוד, ואזי מתגלה מחד
'ראשו מגיעה השמימה' מתתא לעילא,
והקדקוד שקד ומוריד את השפע
מלעילא לתתא. אבל ההבחנה היותר
גבוהה, שהגילוי הוא גילוי של הגולגולת
שהיא מדרגת הביטול.¹⁸ [בלשון רבותינו¹⁹
זה נקרא, מדרגת הבחירה שלא לבחור]

נמצא שבעומק העבודה שמתגלה
מצד קומת צורת האדם - ובהדגשה
לא רק מצד האברים אלא מצד צורת
הקומה - זהו יושר ועל גביו עיגולים,

¹⁸ לא מצאתי את המקור

סיכום פרק א

לאחר מכן נכנסנו כבר יותר לתוך צורת האדם עצמה, תוך הדגשה שהאדם מורכב מעיגול ומישר. והחלק התחתון שבו הוא היושר והחלק העליון שבו הוא עיגולים. ועבודת האדם לעלות מלמטה למעלה, מהרוח של היושר שבגופו ובעיקר בליבו, לעלות למקום הראש ומקום השראת נשמתו, שהוא מקום הביטול הגמור אליו יתברך שמו.

יזכה אותנו הבורא יתברך שמו, להמשיך שלב על גבי שלב להסביר את צורת האדם, ולפי זה להסביר את שורשי צורת העבודה המתגלים בכל חלק וחלק בצורת האדם השלם.

עד כאן זכינו לבאר בסייעתא דשמיא, את העומק של צורת האדם בכל קומתו כולו, בשלושת חלקיו הראשונים:

א - קשירה של תחתון לעליון, ואז כל עבודתו של האדם באה מעצמיותו, פתחנו ביסוד הזה כיסוד הראשון, על אף שבצד מסוים הקשירה לעליון היא גבוהה, אבל היות וכל תפיסת העבודה באה מתוך האדם, לכן פתחנו בו כיסוד ראשון לדברים.

ב - האדם מורכב מחלק היש שבו ומחלק החללות שבו - תנועת הבניין ותנועת הביטול.

ג - חלק העבודה הם, עבודה בתוך צורת האדם, למעלה מצורת האדם, ולמטה מצורת האדם. ושני החלקים שלמעלה ולמטה מצורת אדם, יש אופן של נפילה ויש אופן של תיקון.